

Stanisław Mikulak

OCHOTNICZE STRAŻE POŻARNE
w Prusach Wschodnich na Warmii i Mazurach
zarys historyczny do 1945r.

I. Wstęp i niezbędne wyjaśnienia historyczne i geograficzne

Niniejsze historyczne opracowanie dot. historii Ochotniczych Straży Pożarnych w Prusach Wschodnich, a w szczególności na Warmii i Mazurach jest jedynym opisującym tą tematykę od powołania pierwszych OSP i ich związku na przełomie XIX w. do 1945r.

Jest ono także cząstkowym wypełnieniem luki – likwidacją białej plamy – w opracowaniach dot. historii OSP w Polsce na tzw. „ziemiach odzyskanych” tj. Warmii i Mazurach, Pomorzu, Ziemi Lubuskiej, Dolnym i Opolskim Śląsku.

Można poddać w wątpliwość powyższe stwierdzenie, argumentując, że regiony w/w nie należały do Polski w czasie, gdy powstawały pierwsze OSP i tworzył się społeczny ruch ochotniczego strażactwa. Ale przecież także pozostałe regiony Rzeczypospolitej – Wielkopolska, Mazowsze, Małopolska i inne – w tym czasie były pod zaborami, a OSP powstawały na przepisach prawa pruskiego, rosyjskiego i austriackiego.

A zatem ruch strażacki i OSP we wszystkich regionach obecnej Rzeczypospolitej mają jednakowe uprawnienie i uzasadnienie do prezentowania swojej historii i „korzeni” w publikacjach ogólnopolskich. Dobrze by się stało gdyby taka monografia – historia OSP w Polsce bez luk regionalnych – została opracowana na 100-lecie Związku w 2021r. Data wprawdzie odległa, ale pracy moc.

1. Położenie geograficzne i historia Prus oraz Warmii i Mazur.

PRUSY – dawna kraina między dolną Wisłą, Mazowszem, Niemnem i m. Bałtyckim zasiedlona przez kilkanaście plemion bałtyckich zwanych prusami.

PRUSY WSCHODNIE I ZACHODNIE (*niem. Ostpreußen i Westpreußen*) – Prusy wschodnie powstały w 1772r., po pierwszym rozbiórce Polski i obejmowały teren „pierwotnych” Prus. Zachodnia część tego obszaru obejmująca obecnie pow.: Elbląg, Malbork, Sztum, Kwidzyn oraz dawny pow. Susz nazywana była także Prusami Zachodnimi, „Prusy Zachodnie w Prusach Wschodnich”.

WARMIA I MAZURY

Warmia – kraina etniczna w środkowej części Prus, powstała na ziemiach pruskiego plemienia – Warmów. W 1243r. na mocy dekretu Papieża Inocentego IV powołane zostało Biskupstwo Warmińskie. Warmia obejmuje obecnie pow.: Braniewo (bez gm. Lelkowo), Lidzbark Warmiński i Olsztyn (bez Olsztynka) oraz m. i gm. Reszel w pow. Kętrzyńskim.

Mazury (*niem. Masuren*) – kraina historyczno-etnograficzna obejmująca dawne Mazowsze Północne, Mazowsze Pruskie i Mazury Pruskie, zasiedlona głównie ludnością napływową z Mazowsza, Podlasia i Powiśla (Mazury Zachodnie).

- Mazury Właściwe aktualnie obejmujące polską część Prus Wschodnich, pow. Działdowo, Nidzica, Szczytno, Mrągowo, Pisz, Ełk, Olecko, Gołdap, Węgorzewo, Kętrzyn (bez Reszla) oraz gminy: Sępólno (pow. Bartoszyce), Lelkowo (pow. Braniewo) i Olsztyn (pow. Olsztyn).

- Mazury Zachodnie, zwane także Prusami Górnymi (*niem. Oberland, łac. Hockerlandia*) obejmujące pruską Pomezanię i Pogezanię, a obecnie pow. Ostróda i Iława (bez Lubawy) oraz dawny pow. Pasłęk.

Mieszkańcy Mazur w odróżnieniu od „warmiaków” byli od XVI w. w większości protestantami.

KRZYŻACY – zakon p.w. szpitala Najświętszej Marii Panny Narodu Niemieckiego w Jerozolimie („szpitalnicy”) założony w 1190r. Nazwa pochodzi od czarnych krzyży na białych pelerynach. Zakon ten odegrał szczególną rolę w podboju Prus i historii Polski.

- w 1198r. przemianowany na zakon Rycerski ze stolicą w Akkonie (Akce), potem w Wenecji

- w 1211r. przenosi się na Węgry, lecz gdy chce utworzyć własne państwo król Węgierski Andrzej II zmusza „Krzyżaków” do opuszczenia tego kraju.

- w latach 1209-1239 Wielkim Mistrzem Zakonu był Herman Von Salza, który doprowadził go (zakon) do „rozkwitnięcia”.

- w 1226r. Książę Mazowsza – Konrad Mazowiecki sprowadza „Krzyżaków” do Polski (na Ziemię Dobrzyńską) w celu chrystianizacji plemion pruskich. Cesarz za zgodą Papieża zezwala na utworzenie w Prusach państwa zakonnego.

- w 1410r. bitwa pod Grunwaldem, klęska wojsk zakonnych i niewykorzystane zwycięstwo przez Polskę.

- w latach 1453-1466 wojna trzynastoletnia Polski z Zakonem, zakończona zwycięstwem Polski i Pokojem Toruńskim. Państwo Krzyżackie zostaje podzielone na Prusy Królewskie wcielone do Polski i Prusy Książęce (Zakonne).

- w 1525r. Król Polski Zygmunt Stary przyjmuje w Krakowie hołd od ostatniego Wielkiego Mistrza Zakonu Albrehta Hohenzolerna (Hołd Pruski). Prusy Książęce stają się lennem Polski po przekształceniu w państwo świeckie – sekularyzacja Prus. Albrecht Hohenzolern przechodzi na luteranizm. Powstaje pierwsze państwo luteranckie ze stolicą i biskupstwem w Królewcu.

- w 1618 r. Albrecht Hohenzolern za zgodą Zygmunta III Wazy (stryja) i Sejmu Polskiego zawierają unię personalną z Brandenburgią – powstaje „twór” Brandanburgia Prusy.

- w 1657r. (w czasie „potopu szwedzkiego”) Jan II Kazimierz za obiecaną pomoc zgadza się na uniezależnienie Prus Książęcych od Polski – powstaje Królestwo Prus.

II. Ochotnicze Straże Pożarne w Prusach Wschodnich na Warmii i Mazurach.

1. Pierwsza OSP w Prusach Wschodnich powstała w Bartoszycach w 1868r. Do końca XIXw. powołano w tej prowincji około 100 OSP z czego 61 na Warmii i Mazurach.

W 1925r. w Prusach Wschodnich i Zachodnich (pow. Kwidzyn, Malbork, Elbląg, Sztum i Susz) działało 530 OSP zrzeszających ponad 13 tys. członków. Z w/w 530 OSP ok. 385 działało na Warmii i Mazurach. Z tych 385 jednostek działalność swą reaktywowało po 1945r. i działa do dzisiaj ok. 220, z czego 106 posiada ponad 100-letnią tradycję.

Ciekawa jest historia (wg źródeł niemieckich) powstania najstarszej OSP na Warmii i Mazurach, działającej do dziś w Bartoszycach. Powstała ona w 1868r. najprawdopodobniej w listopadzie (kronikarz pisze, że „dnia pokutnego”) w wyniku groźnego pożaru w zespole spichrzy kupca Behra. W akcji ratowniczo-gaśniczej wyróżnili się członkowie Koła Niemieckiego Związku Gimnastycznego w Bartoszycach ze swym nauczycielem Hermanem Kosneyem na czele. Po tym pożarze powołali oni Ochotniczą Straż Pożarną, której komendantem został wspomniany H. Kosney. Kronika tej jednostki znajduje się w muzeum pożarnictwa w Fuldzie w RFN.

Obecnie w woj. Warmińsko-Mazurskim obejmującym Warmię i Mazury oraz ziemię Elbląską, a także pow. Nowo-Miejski i m. i gm. Lubawa (historycznie nie zaliczane do Warmii i Mazur) działa 560 Ochotniczych Straży Pożarnych.

2. Wschodnio-Pruski Prowincjonalny Związek Straży Pożarnych

Już w 1875r. podjęto pierwszą próbę powołania związku zrzeszającego powstałe w Prusach Wschodnich Ochotnicze Straże Pożarne.

10 października w/w roku w Bartoszycach odbyło się zebranie założycielskie z udziałem przedstawicieli OSP, głównie z powiatów północnych (Królewiec, Wystruć, Pruska Łława, Bartoszyce), na którym przyjęto założenia organizacyjne związku i projekt statutu. Wybrano także tymczasowe władze związkowe na szczeblu prowincji Prusy Wschodnie. Przewodniczącym Zarządu prowincjonalnego został Herman Wolff z Królewca.

Powołany związek nie został jednak przyjęty do ogólnopolskiego związku straży pożarnych z powodu niewystarczającej ilości OSP. Jednak datę 10.10.1875r. przyjęto w Prusach Wschodnich jako datę powołania związku prowincjonalnego zrzeszającego zorganizowane w tej prowincji OSP.

Pierwszy pełnoprawny Wschodnio-Pruski Zjazd Straży Pożarnych odbył się w 1881r. w Ełku (*niem. Lyck*), wybrano na nim nowe władze i przyjęto statut oraz inne dokumenty organizacyjne i programowe. Nowym przewodniczącym Wschodnio-Pruskiego Prowincjonalnego Związku Straży Pożarnych został Alfred Hammer, założyciel i pierwszy dowódca Ochotniczej Straży Pożarnej w Olsztynie (honorowy komendant tej jednostki do swej śmierci). Hammer wcześniej służył przez 16 lat w Ochotniczej Straży Pożarnej w Toruniu. Był bardzo zaangażowanym działaczem ochotniczego strażactwa oraz dowódcą o dużym zasobie wiedzy fachowej. Był także członkiem Krajowej Komisji Technicznej Niemiecko-Austriackiego Związku Straży Pożarnych.

Organizacja i wyszkolenie straży przy stale zwiększającej się ich liczbie nastroczały coraz większych trudności w kierowaniu Związkiem przez społecznych działaczy i coraz „głośniejsz” stawiano postulaty zatrudnienia człowieka, który wybrał służbę w straży pożarnej jako zawód życiowy.

Wychodząc naprzeciw w/w żądaniom Nadprezydent Prowincji Prusy Wschodnie otworzył za zgodą Zarządu Związku działający od 1 października 1901r. urząd prowincjonalnego dyrektora pożarnictwa finansowany w znacznym stopniu przez towarzystwo ubezpieczeniowe. Dyrektorem tym mianowany został „rządowy budowniczy” Stobbe pełniący wcześniej służbę w randze oficera w berlińskiej straży pożarnej. Praktycznie jednak nie objął tego stanowiska gdyż nagle zmarł.

Po nim objął tę funkcję Gustaw Troje z Judyt w pow. Bartoszyce, który w niedługim czasie został wybrany także na przewodniczącego Wschodnio-Pruskiego Prowincjonalnego Związku Straży Pożarnych. Piastując w/w stanowiska przez 26 lat (1905-1931) Troje położył duże zasługi w rozwoju Związku i zrzeszonych w nim ochotniczych straży pożarnych na terenie Prus Wschodnich. Pod jego kierownictwem powołano terenowe struktury organizacyjne w postaci:

- 4 związków regionalnych z zarządami w regencjach: Królewieckiej, Gumbińskiej, Olsztyńskiej i Zachodnio-Pruskiej.

Związki regencyjne posiadały zarządy w Królewcu, Gumbinnen (obecnie Gusiew), Olsztynie i Kwidzynie i podzielone były na 10 okręgów (związek zachodnio-pruski z zarządem w Kwidzynie stanowił jeden okręg).

W związkach okręgowych działały 44 związki powiatowe, w zarządach, których powołano komendantów powiatowych straży pożarnych sprawujących nadzór fachowy nad ochotniczymi strażami pożarnymi. Z 44 powiatów prowincji Prusy Wschodnie (w 1925r.) – 17 w całości lub częściowo znajduje się w woj. Warmińsko-Mazurskim.

3.

Finansowanie OSP.

Początki były bardzo trudne, nowopowolywane OSP utrzymywały się głównie ze środków własnych pochodzących w znacznej mierze z ofiarności mieszkańców. Potem w coraz większym zakresie finansowanie OSP przejmowały samorządy gminne i powiatowe.

Dużą rolę w zapewnieniu środków na działalność statutową OSP odegrało również założone w 1786r. Wschodnio-Pruskie Ogniove Towarzystwo Ubezpieczeniowe i wydzielona w nim Kasa Ogniowa. Towarzystwo to poprzez w/w kasę pomagało w budowie i remontach strażnic, zakupach sprzętu i wyposażenia oraz prowadzeniu szeroko zakrojonych działań prewencyjnych.

Szczególną rolę wypełnił w/w działaniach Hans Milte, wydawca i drukarz, zaangażowany działacz strażacki z Królewca. Jest on także autorem i wydawcą monografii „Ochotnicza Straż Pożarna w Prusach Wschodnich” wydanej w 1975r. w jego wydawnictwie (Wydawnictwo Milte) w Heidelbergu w RFN.

W Wschodnio-Pruskim Ogniowym Towarzystwie Ubezpieczeniowym H. Milte utworzył wydział zapobiegania pożarom, którym kierował osobiście.

Szczególną instytucją wspomagającą rodziny strażackie w razie śmierci członka OSP była kasa pogrzebowa Wschodniopruskiego Prowincjonalnego Związku Straży Pożarnych p.n. „Wschodniopruskie podziękowanie straży pożarnej”. Powołano ją na 29 zjeździe Związku odbytym 05.09.1931r. w Gumbinnen (obecnie Gusiew w Rosji).

Członkiem kasy mogła być każda OSP z całym stanem osobowym swych członków (warunek niezbędny) opłacająca ustaloną składkę roczną. W razie śmierci członka straży należącej do kasy rodzinie zmarłego przyznawano i wypłacano w trybie pilnym znaczący zasiłek pogrzebowy.

4. Szkolenie OSP.

Wyszkolenie członków OSP szczególnie w zakresie przygotowania ich do działań ratowniczych było poważnym problemem w pierwszych dziesięcioleciach funkcjonowania jednostek OSP w Prusach Wschodnich (1870 – 1890). Spowodowane to było brakiem bazy szkoleniowej oraz odpowiedniej kadry dowódczej. Powstające OSP miały duże trudności w zapewnieniu sobie warunków działania (strażnice, sprzęt, itp.) nie mówiąc o zapleczu szkoleniowym. Nie było również w tym okresie w wschodniopruskiej prowincji zawodowych straży pożarnych, w których można by było szkolić członków OSP.

Ze skromnych źródeł można wywnioskować, że dowódców szkolono początkowo w Urzędowej Zawodowej Szkole Pożarniczej powołanej w 1912 r. w Malborku. Po upadku tej placówki w 1913r. kursy szkoleniowe dla OSP z terenów północno-zachodnich prowincji odbywały się w powołanej w 1875r. Zawodowej Straży Pożarnej w Elblągu, a dla OSP z terenów południowych w Ochotniczej Straży Pożarnej w Olsztynie (rok założenia 1881). Dla OSP z terenów północno-wschodnich szkolenie organizowano w ośrodkach przy zawodowych strażach pożarnych w Królewcu, Wystruci i Tylży.

Przełomem w zakresie szkolenia OSP było wybudowanie w latach 1934 – 1937 w Matgethen (obecnie dzielnica Kaliningradu) bardzo nowoczesnej prowincjonalnej szkoły pożarniczej. Została ona oddana do użytku 28 lutego 1937r., a koszty tej budowy wyniosły 530 tys. marek i zostały w znacznej mierze sfinansowane przez Wschodniopruską Kasę Ogniową.

O nowoczesności tej placówki świadczą zlokalizowane w niej nast. pomieszczenia:

- dwie sale wykładowe wyposażone w nowoczesne stałe urządzenia gaśnicze, sygnalizacyjne i stoły taktyczne,
- sala kinowa
- 4-osobowe pokoje z łazienkami dla kursantów
- warsztaty i garaże na kilkanaście pojazdów
- duża hala do ćwiczeń ze sprzętem i galeria tak urządzona, że mogła służyć do organizacji dużych imprez
- wspinalnia (wieża do ćwiczeń) przystosowana także do suszenia węży urządzeniami grzewczymi
- laboratorium doświadczeń pożarowych
- basen odkryty, a zarazem zbiornik wody gaśniczej

- pomieszczenia biurowe, administracyjne, socjalne, gospodarcze, stołówka, kuchnia, magazyny, itp.
- własna przepompownia ścieków.

W latach późniejszych przy szkole wybudowano 2 zakłady produkcyjno-usługowe oraz założono gospodarstwo pomocnicze.

5. **OSP i ich Związek w III Rzeszy.**

Na początku lat trzydziestych XX wieku proces faszycacji Niemiec stopniowo ograniczał samodzielność zarówno OSP jak i ogólnoniemieckiego i prowincjonalnych związków straży pożarnych. Dotyczyło to szczególnie Prus Wschodnich hołdujących tradycjom militarystycznym i nacjonalistycznym.

Ustawa z 15 grudnia 1933r. dot. pożarnictwa w III Rzeszy podporządkowała OSP policji jako oddziały techniczne tej formacji państwowej.

Na 30 zjeździe Wschodniopruskiego Prowincjonalnego Związku Straży Pożarnych odbytym w 1934r. w Braniewie (*niem. Braunsberg*) nie wybrano już kierownictwa zarządu prowincjonalnego. Na przewodniczącego Związku Nadprezydent Prus Wschodnich Erich Koch mianował Wilhelma Kappe, a na dyrektora technicznego pożarnictwa radcę budowlanego Essersa z Instenburga (*ros. Czerniachowski*). Obydwaj byli nazistami lecz nie nadużywali swojej władzy i w zasadzie nie dokonali jakichś nadzwyczajnych zmian w funkcjonowaniu Związku.

Ustawa Rzeszy o pożarnictwie z 23 listopada 1938r. wprowadziła dalsze ograniczenia samodzielności OSP i zasadnicze zmiany w ich funkcjonowaniu. Zostały one jako pomocnicze służby policji zobowiązane m.in. do działań policyjnych oraz ochrony przeciwlotniczej.

W rozporządzeniu wydanym na podstawie tej ustawy wyrażono dosłownie, że strażak zobowiązany jest swoim przykładnym zachowaniem w służbie i poza służbą być godnym członkiem umundurowanego oddziału policyjnego.

Zlikwidowano Związek Prowincjonalny i jego struktury terenowe, a Kappego i Essersa pozbawiono urzędów. Ten ostatni wkrótce zginął zatruwając się toksycznym dymem w czasie pożaru.

Inspektorem ochotniczej straży pożarnej dla Prowincji Prusy Wschodnie został towarzysz partyjny NSDAP Alfred Fiedler ulubieniec gauleitera Kocha. Wcześniej był on dyrektorem szkoły pożarniczej w Metgethen. Był inżynierem budowlanym i po krótkim kursie pożarniczym w Ośrodku w Tylży „przekształcono” go na super fachowca od pożarnictwa, pomimo, że wcześniej nie miał nic wspólnego ze strażą pożarną. Nadmierna ambicja, brak umiaru i poplecznictwo Kocha spowodowały, że przekształcił szkołę w Metgethen w placówkę nazizmu i „prywatny folwark”. Powołał przy niej (szkole) różne instytucje i zakłady produkcyjne i handlowe, a także wzorcowe gospodarstwo kierowane przez ojca. Na życzenie Kocha i do jego dyspozycji oraz własnej reprezentacji zorganizował „przyboczny” strażacki szwadron jeździecki.

Fiedler zginął w 1945r. osaczony razem z partyjnymi towarzyszami w twierdzy Königsberg (Królewiec), wybrał ostatnią drogę ucieczki przez kanalizację i w niej prawdopodobnie pozostał.

O prywatnym zaangażowaniu Fiedlera w majątek szkoły w Metgethen świadczy fakt złożenia w 1959r. w NRF przez jego syna Adolfa Fiedlera wniosku o odszkodowanie powojenne w wysokości 3,5 miliona marek za utracone duże zakłady przy szkole w Metgethen. Jednak nie był w stanie udowodnić skąd jego ojciec miał tak duże środki pieniężne na budowę tych zakładów i wniosek został oddalony.

Końcowy okres wojny to czas szczególnie dramatyczny dla straży pożarnych wschodniopruskiej prowincji III Rzeszy. „Niezlomna” wiara Ericha Kocha w wschodniopruskie umocnienia obronne i zgromadzone w nich siły zbrojne oraz zarządzona zbyt późno w mroźną zimę 1944/1945 przez tego nazistę i zbrodniarza ewakuacja wszystkich służb

publicznych (w tym straży pożarnej), a także ludności cywilnej i wojska zaowocowała niezliczoną ilością tragicznych zdarzeń na drogach Warmii i Mazur i Zalewie Wiślanym. Ci, którzy to przeżyli wspominali, iż było to „piekło na ziemi”. Znam to z opowiadań swojego ojca, który jako „niewolnik niemiecki” przebył tą drogę na początku 1945r. od Kętrzyna, przez Braniewo, Zalew Wiślany i Pomorze do twierdzy Kołobrzeg (*niem. Kolberg*) przechodzącej 7-krotnie „z rąk do rąk” między Niemcami i Rosjanami.

Straż olsztyńska ewakuowała się w najtrudniejszych warunkach zimowych (mrozy i zawieje śnieżne) w styczniu 1945r. Tylko pluton pod dowództwem Wiltego Wendta osiągnął Pomorze. Natomiast zasadniczy oddział pod dowództwem zasłużonego komendanta tej straży Fritza Latzy z ciężkimi pojazdami gaśniczymi i specjalnymi nie dotarł nawet do Braniewa. Musieli porzucić sprzęt na nieprzejezdnej drodze i udać się w dalszą drogę pieszo. Kilku z nich po uciążliwym marszu dotarło do Gdańska i uczestniczyło w działaniach ratowniczych w tym mieście.

III. Początki w nowej ojczyźnie

Wyzwolenie Warmii i Mazur przyniosła ofensywa II i III Frontu Białoruskiego rozpoczęta 13-14 stycznia 1945r. Już 22 stycznia wojska radzieckie zdobyły Olsztyn i w znacznej mierze spaliły zabytkowe śródmieście. Na wyzwolonych terenach władze sprawowały Radzieckie Wojskowe Komendy Wojenne nie reagujące na akty niszczenia, wandalizmu i „szabrownictwa”. Obszary opuszczone przez Niemców były wyludnione, zniszczone wojną i rozgrabiane, także przez zwycięską armię. Wywieziono nawet kilka linii kolejowych.

W tej sytuacji najpilniejszym zadaniem było przejęcie pod polską administrację tych terenów i zorganizowanie na nich warunków i bezpieczeństwa dla autochtonów i napływającej ludności – osadników – głównie z Mazowsza i Podlasia.

W czerwcu 1945r. powstał w Olsztynie Urząd Pełnomocnika, a w nim Wojewódzki Inspektorat Pożarniczy. Zaczęły powstawać pierwsze jednostki pożarnicze, zawodowa straż pożarna w Olsztynie i OSP, najpierw w miastach powiatowych, później w pozostałych miastach i większych miejscowościach. W zasadzie była to reaktywacja tych działających w państwie niemieckim. Składy osobowe były mieszane – autochtoni i osadnicy, strażnice i resztki sprzętu „poniemieckie”, ale cel i misja były „ponadpaństwowe” – ochrona życia i mienia tak tragicznie doświadczonej przez wojnę i bardzo zróżnicowanej ludności.

Zasiedlenie Okręgu Mazurskiego (obecnego woj. Warmińsko-Mazurskiego bez pow. Elbląskiego) na koniec 1945r. przedstawiało się następująco: repatrianci i przesiedleńcy – 177.696, polska ludność rodzima (autochtoni) – 50.870, Niemcy – 108.669.

W warunkach ostrej walki politycznej i dramatycznej sytuacji gospodarczej (szczególnie aproiwizacyjnej) ochotnicze straże pożarne były bodaj jedynymi organizacjami łączącymi wszystkich ludzi jednością humanitarnych idei i celów działania.

Odegrały one w tym czasie bardzo ważną rolę w integrowaniu społeczeństwa Warmii i Mazur. Sytuacja pożarowa w pierwszych miesiącach, a nawet latach po wyzwoleniu była bardzo trudna, wręcz dramatyczna. Masowa migracja ludności, wałęsający się maruderzy, przemieszczanie wojsk, niedobitki armii hitlerowskiej ukrywające się w lasach, zbrojne podziemie, bandy szabrowników, itp. negatywne zjawiska stwarzały stan ciągłego zagrożenia, w tym szczególnie pożarowego.

Płonęły budynki mieszkalne i gospodarcze (często niezasiedlone) na wsi, budynki produkcyjne, użyteczności publicznej i mieszkalne w miastach. W latach 1945 – 1947 województwo nawiedziła plaga bardzo dużych pożarów lasów.

Reaktywacja działalności OSP była więc nakazem czasu i postępowała bardzo szybko. O ile pod koniec 1945 r. było ich zaledwie 31, w 1947 r. już ponad 300, a w 1950 r. – 476. Zrzeszały one w/w roku ponad 6500 członków.

IV. Najstarsze działające ponad 100 lat OSP na Warmii i Mazurach wg lat powołania.

1. OSP w Bartoszycach – 1868 pow. Bartoszyce
2. OSP w Ełku – 1878 pow. Ełk
3. OSP w Węgorzewie – 1880 pow. Węgorzewo
4. OSP w Ostródzie – 1880r. pow. Ostróda
5. OSP w Pisz – 1881r. pow. Pisz
6. OSP w Giżycku – 1881r. pow. Giżycko
7. OSP w Barcianach – 1881r. pow. Kętrzyn
8. OSP w Kętrzynie – 1881r. pow. Kętrzyn
9. OSP w Biskupcu Pomorskim – 1881r. pow. Nowe Miasto Lubawskie
10. OSP w Mrągowie – 1881r. pow. Mrągowo
11. OSP w Reszlu – 1882r. pow. Kętrzyn
12. OSP w Pasłęku – 1883r. pow. Elbląg
13. OSP w Suszu – 1883r. pow. Iława
14. OSP w Morażu – 1883r. pow. Ostróda
15. OSP w Wydminach – 1884r. pow. Giżycko
16. OSP w Sępólnie – 1885r. pow. Bartoszyce
17. OSP w Iławie – 1885r. pow. Iława
18. OSP w Dobrym Mieście – 1885r. pow. Olsztyn
19. OSP w Szczytnie – 1885r. pow. Szczytno
20. OSP w Nowym Mieście – 1885r. pow. Nowe Miasto Lubawskie
21. OSP w Kisielicach – 1887r. pow. Iława
22. OSP w Brzoziu Lubawskim – 1887r. pow. Nowe Miasto Lubawskie
23. OSP w Ornecie – 1888r. pow. Lidzbark Warmiński
24. OSP w Górowie Iławeckim – 1889r. pow. Bartoszyce
25. OSP w Pasymiu – 1889r. pow. Szczytno
26. OSP w Lidzbarku (Welskim) – 1889r. pow. Działdowo
27. OSP w Biskupcu Reszelskim – 1889r. pow. Olsztyn
28. OSP w Braniewie – 1890r. pow. Braniewo
29. OSP w Kuligach – 1891 pow. Nowe Miasto Lubawskie
30. OSP w Pieniężnie – 1892r. pow. Braniewo
31. OSP w Bisztynku – 1893r. pow. Bartoszyce
32. OSP w Białej Piskiej – 1895r. pow. Pisz
33. OSP w Gromie – 1895r. pow. Szczytno
34. OSP w Miętkich – 1895r. pow. Szczytno
35. OSP w Srokowie – 1895r. pow. Kętrzyn
36. OSP w Lubawie – 1895r. pow. Iława
37. OSP w Nowych Kiejkutach – 1896r. pow. Szczytno
38. OSP w Zalewie – 1896r. pow. Iława
39. OSP w Olszynie – 1896r. pow. Szczytno
40. OSP w Szymanach – 1896r. pow. Szczytno
41. OSP w Wielbarku – 1896r. pow. Szczytno
42. OSP w Romanach – 1897r. pow. Szczytno
43. OSP w Fromborku – 1897r. pow. Braniewo
44. OSP w Olsztynie – 1897r. pow. Olsztyn
45. OSP w Barczewie – 1898r. pow. Olsztyn
46. OSP w Rozogach – 1898r. pow. Szczytno
47. OSP w Lidzbarku Warmińskim – 1899r. pow. Lidzbark Warmiński
48. OSP w Miłakowie – 1899r. pow. Ostróda
49. OSP w Piasutnie – 1899r. pow. Szczytno
50. OSP w Jezioranach – 1899r. pow. Olsztyn
51. OSP w Orzyszu – 1900r. pow. Pisz

52. OSP w Rynie – 1900r. pow. Giżycko
53. OSP w Świętajnie – 1900r. pow. Szczytno
54. OSP w Klonie – 1900r. pow. Szczytno
55. OSP w Spychowie – 1900r. pow. Szczytno
56. OSP w Skarlinie – 1900r. pow. Nowe Miasto Lubawskie
57. OSP w Jurgach – 1901r. pow. Ostróda
58. OSP w Miłomłynie – 1901r. pow. Ostróda
59. OSP w Radziejach – 1902r. pow. Węgorzewo
60. OSP w Linowie – 1902r. pow. Szczytno
61. OSP w Radomnie – 1902r. pow. Nowe Miasto Lubawskie
62. OSP w Florczakach – 1903r. pow. Ostróda
63. OSP w Trelkowie – 1903r. pow. Szczytno
64. OSP w Nowym Dworze Bartiańskim – 1903r. pow. Nowe Miasto Lubawskie
65. OSP w Gutkowie – 1904r. pow. Olsztyn
66. OSP w Chojniku – 1904r. pow. Ostróda
67. OSP w Kalniku – 1904r. pow. Ostróda
68. OSP w Wonnie – 1904r. pow. Nowe Miasto Lubawskie
69. OSP w Butrynach – 1905r. pow. Olsztyn
70. OSP w Liwie – 1905r. pow. Ostróda
71. OSP w Jurkach – 1905r. pow. Ostróda
72. OSP w Mroczenie – 1905r. pow. Nowe Miasto Lubawskie
73. OSP w Łukcie – 1905r. pow. Ostróda
74. OSP w Wielkich Bałówkach – 1905r. pow. Nowe Miasto Lubawskie
75. OSP w Słoneczniku – 1906r. pow. Ostróda
76. OSP w Mroczeniu – 1906r. pow. Nowe Miasto Lubawskie
77. OSP w Gietrzwałdzie – 1906r. pow. Olsztyn
78. OSP w Iłowie Osadzie – 1906r. pow. Działdowo
79. OSP w Farynach – 1906r. pow. Szczytno
80. OSP w Dźwierzutach – 1906r. pow. Szczytno
81. OSP w Mikołajkach – 1906r. pow. Mrągowo
82. OSP w Pluskach – 1907r. pow. Olsztyn
83. OSP w Drygałach – 1907r. pow. Pisz
84. OSP w Ukcie – 1907r. pow. Pisz
85. OSP w Głotowie – 1908r. pow. Olsztyn
86. OSP w Jonkowie – 1908r. pow. Olsztyn
87. OSP w Purdzie – 1908r. pow. Olsztyn
88. OSP w Rychlikach – 1908r. pow. Elbląg
89. OSP w Jelonkach – 1908r. pow. Elbląg
90. OSP w Stradunach – 1908r. pow. Ełk
91. OSP w Jedwabnie – 1908r. pow. Szczytno
92. OSP w Marwałdzie – 1908r. pow. Ostróda
93. OSP w Bartągu – 1909r. pow. Ostróda
94. OSP w Książniku – 1909r. pow. Ostróda
95. OSP w Spręcowie – 1909r. pow. Olsztyn
96. OSP w Ząbrowcu – 1909r. pow. Elbląg
97. OSP w Dercu – 1909r. pow. Olsztyn
98. OSP w Barczewku – 1909r. pow. Olsztyn
99. OSP w Bartołtach Wielkich – 19010r. pow. Olsztyn
100. OSP w Klebarku Wielkim – 1910r. pow. Olsztyn
101. OSP w Sząbruku – 1910r. pow. Olsztyn
102. OSP w Wrzesinie – 1910r. pow. Olsztyn
103. OSP w Tuławkach – 1910r. pow. Olsztyn
104. OSP w Kruklankach – 1910r. pow. Giżycko
105. OSP w Siemianach – 1910r. pow. Iława
106. OSP w Woźnicach – 1910r. pow. Mrągowo

W/w OSP działały do 1945r. w Rzeszy Niemieckiej na podstawie przepisów prawa niemieckiego. Po zmianach terytorialnych w 1945r. i odzyskaniu przez Polskę Warmii i Mazur reaktywowały swoją działalność na podstawie przepisów prawa polskiego.

Źródła

- Gustaw Troje: 50 lat Wschodniopruskiego Prowincjonalnego Związku Straży Pożarnych – Królewiec 1925r.
- Hans Milte – Ochotnicza Straż Pożarna w Prusach Wschodnich. Prusy Zachodnie – Kłajpeda – Gdańska – Wydawnictwo Milte – Heidelberg 1975r.
- Jerzy Idźkowski, Brunon Mesojed, Ryszard Reich, Augustyn Smoter – opracowanie zbiorowe pt. Pożarnictwo Warmii i Mazur w latach 1945 – 1985 – Olsztyn, 1987r.
- Tadeusz Prusiński – Straże Pożarne Warmii i Mazur – Zarys Dziejów. Pracownia Wydawnicza „ElSet”, Olsztyn 2006r.

Przedruk tylko za zgodą autora.

Olsztyn, marzec 2011r.